ÇINARALTI

Kütüphanesi

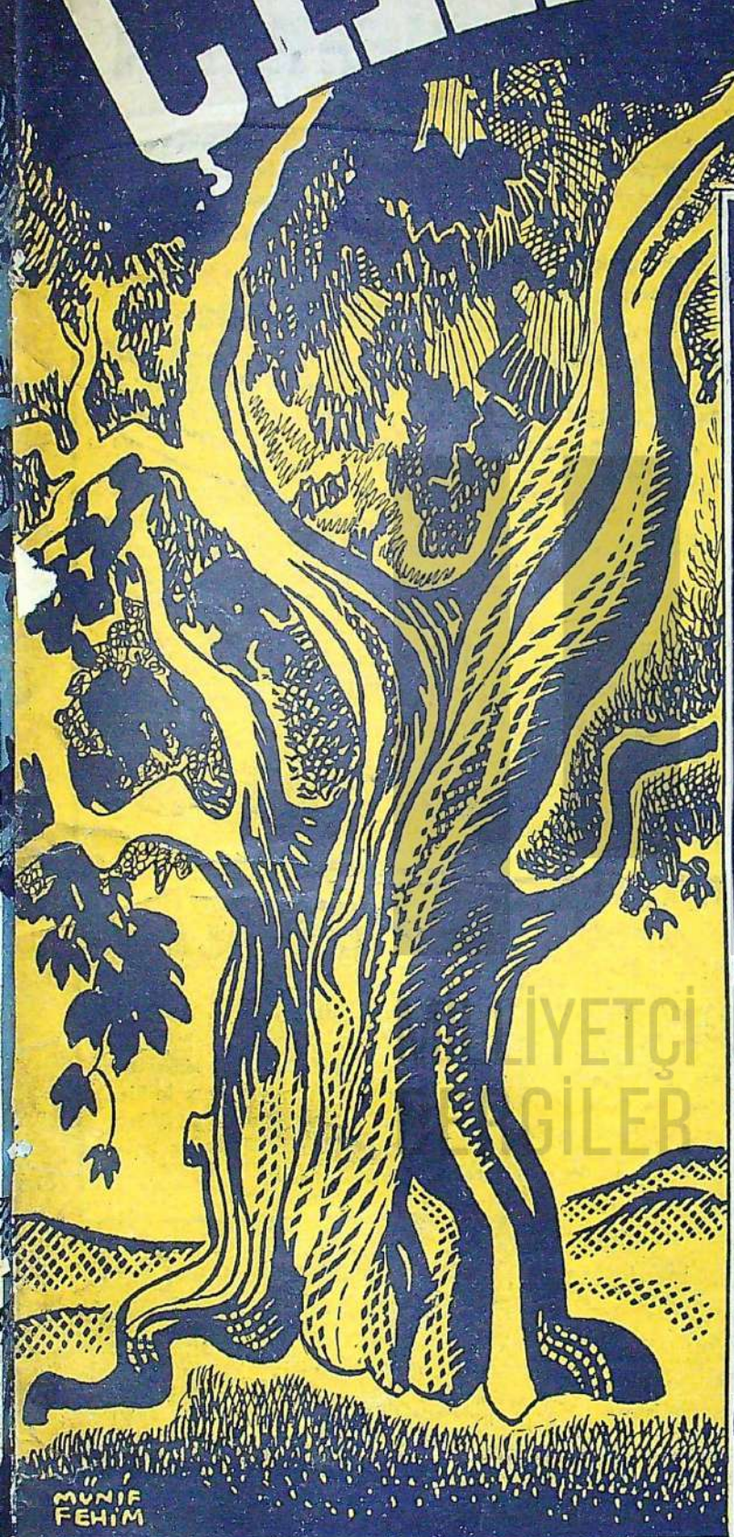

BU SAYIDA :

TÜRKİYENİN BAYINDIRLIĞI VE REFAHI İÇİN..
Orhan Seyfi Orhon

ŞÜPHESİZ MİLLİ VEZİN HECE, YANİ PARMAK HESABIDIR!
Rıza Tevfik

AŞK OLMAYINCA, MEŞK OLMAZ!
Dr. Mustafa Hakkı Akansel

GAZA (Şiir) Edip Ayel
BAŞLARKEN... Fazıl Ahmet Aykaç
OLUR MU? (Şiir) Zafer Arıkbağ

BEN DE, BOBSTİL ŞİİR YAZABİLİRİM, FAKAT..!
O. S. O.

EVLİYA ÇELEBİ VİYANADA
Adnan Giz

KİTAP (Hikâye) Adnan Tahir
MEÇHUL FİLOZOFLA BAŞBAŞA Çömez

Beyaz Selvi (Roman) Halide Nusret Zorlutuna — Konuşmalar — Seçme sözler...

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT
MECMUASI

Sayı : 129
Kuruş : 15

601

YENİ ÇIKTI

Yeryüzünde Türkler

Hüseyin Namık ORKUN

Her Türk için kendi soyu hakkında bilmesi mutlaka lâzım olan bilgiler

FİATI 100 KURUŞ

İstanbulda, Ankara caddesinde «ÇINARALTI» İdarehanesinde ve bütün kitabcılardan isteyiniz.

TARİHTEN
Fıkralar

Toplayan: Salâhattin Güngör

Tarihteki bütün meşhur simaların bazı vakalar üzerine söylediği nükteler, fıkralar, şiirler...

Fiatı 50 kuruş

Umumî satış yeri:
İstanbul Çınaraltı idarehanesi

Türk Edebiyatında
HİCİV ve MİZAH ŞİİRLERİ

Toplıyanlar:
Zafer Arıkbağ — Dündar Akünal

YENİ ÇIKTI.

Satış yeri: Çınaraltı idarehanesi
Fiatı 100 kuruş

Yaylâ Türküsü

Halide Nusret ZORLUTUNA

En İnce, en san'atkâr kadın şairimiz Halide Nusret Zorlutuna'nın en seçme şiirlerini bir araya topladığı bu eşsiz şiir mecmuasını bütün edebiyat severlere tavsiye ederiz.

Fiatı 50 kuruş.

Satış yerl: İstanbul, ÇINARALTI İdarehanesi.

T. İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar

1944 İKRAMİYE PLÂNI

KEŞİDELER : 28 sonkânun, 2 Mayıs, 25 Ağustos, 1 sonteşrin tarihlerinde yapılır.

1944 İKRAMİYELERİ :

1 adet	ARSA (Ankarada Havaklıderede 1024 M² - İmar oda No. 254 Parsel No. 3)			
1	»	2000 Liralık	= 2000. —	Lira
3	»	1000	» = 3000. —	»
4	»	500	» = 2000. —	»
10	»	200	» = 2000. —	»
10	»	100	» = 1000. —	»
100	»	50	» = 5000. —	»
150	»	25	» = 3750. —	»
300	»	10	» = 3000. —	»

Türkiye İş Bankasına para yatırmakla yalnız para biriktirmiş ve faiz almış olmaz, aynı zamanda talihinizi de denemiş olursunuz.

MİLLÎ PİYANGO

Talihim yok demeyin! Sizin gibi talihinden şikâyet eden bir çokları bir Millî Piyango bileti almak suretile 50 bin lira kazandı ve hiç ümmadığı bir zamanda zengin oldu.

Unutmayınız ki bir Millî Piyango bileti almakla ayni zamanda memleketinize de hizmet etmiş olursunuz!

«ÇINARALTI» Yayını :

Kulaktan Kulağa

Orhan Seyfi ORHON

Orhan Seyfi Orhon'un memleket meseleleri ve günün vakaları üzerine yazdığı en güzel yazıları bir araya toplıyan bu kitap çıktı.

Fiatı 50 Kuruş.

Umumî satış yeri: İstanbul, Ankara Caddesi, ÇINARALTI İdarehanesi

---

Sahibi: Orhan Seyfi ORHON Cumhuriyet matbaası — İstanbul

MİLLİYET DERGİLER

Konuşmalar

TAVZİH

Sayın Orhan Seyfi Orhon'a:

Çınaraltının 128 inci sayısında bahsettiğiniz «Rüzgâr» isimli hikâyeyle benim hiç bir alâkam yoktur. Bunu, ismimden istifade etmek istiyen biri göndermiş.

Bu işi yapanı alenen takbih eder ve bu vesileyle derin saygı ve sevgilerimi tekrarlarım.

Şemsettin KUTLU

Şiirinin altına imzasını koymıyan okuyucumuza:

— «Köy çeşmesi» isimli şiirinizin, köyü gözlerinizin önüne seren tarafları olmakla beraber, «yüklenir» le «gelir» i kafiye yapmak gibi şekil kusurları ve lâubali ifadesi sebebile, olgun değil..

Hem niçin şiirlerinizin altına imzanızı koymuyorsunuz.. Şiir yazmak utanılacak bir şey değil ki...

●

Bay Ömer Lûtfi Özüver:

— Evvelâ suallerinize cevap vermiye çalışacağım. Bizim kanaatimizce millî edebiyat mevzuu, dili, karakteri, yüzde yüz (doksan dokuz değil) yerli olan edebiyattır. Millî edebiyat, bizi, bizden olanı bizim dilimizle konuşturan edebiyattır. Bugünkü edebiyatımız, çok şükür (bazı aksaklıkları bir tarafa bırakırsak) millileşme yoluna girmiş bulunuyor.

İkinci sualinize gelince: Serbest şiire «nazım» demek doğru değildir. Çünkü «nazım» ölçülü olan yazıya verilen bir isimdir.

«Zamanımızda serbest nazım, klâsik nazım şekillerine sığmıyan bir coşkunluğun ifadesi olarak mı kullanılıyor?» diyorsunuz. Ne münasebet efendim.. His coşkunluğu nerde, serbest şiir nerde?.. Siz kendi hesabınıza, onlarda bir his coşkunluğu bulabiliyor musunuz?.. Ne gezer değil mi?.. O halde niye kullanılıyor? diyeceksiniz.. Gayet basit aziz okuyucumuz.. Kolay olduğundan..

Yerimizin mahdut olması yüzünden kısa vermeye mecbur olduğum cevaplar bilmem sizi tatmin edebildi mi?

Şiirlerinize gelince: Nazım tekniği hakkındaki bilginiz kuvvetli.. Yalnız «sürur», «füsunkâr» gibi bugünün şiir dilinde kullanılmıyan kelimeleri kullanmanızı doğru bulmadım. «Aşk kâbesi» isimli şiirinizin ilk iki kıtası güzel olduğu için aşağıya yazıyorum:

Aşk kâbesi

Gördüm «Yeşil türbe» yi ulaştım «Mevlânaya»
Yükseldim vecd içinde yavaş, yavaş semâya
Bambaşka bir kâinat bir âlemin nurunda.

★

Sessiz nefeslerimde bir aşk ürperişi var
Ve gözlerimde hat, hat zümrütten parıltılar
Bir rüyâya dalmışım «Allah» ın huzurunda..

Sizden özlü ve güzel şiirler bekliyoruz.

●

Bayan Emine Otan:

— Çok uzaklardan gelen sesiniz, bize, vatan hasretile sızlıyan bir kalbin feryatlarını duyurdu.. Aynı zamanda bu feryatlarda biz, vatanına ve Türklüğüne yürekten bağlı bir Türk kızının coşkun imanını dinledik. Var olun..

Mecmuamız hakkında gösterdiğiniz samimî duygulara, biz de candan mukabele ederiz..

Şiirleriniz içinden bir kıtayı sütunlarımıza geçiriyoruz:

Sensiz geçen günler gecedir bana,
Ne vakit yanıma geleceğin ah!.
Türkiye, vatanım, sevgilim sana,
Kavuşacak mıyım ben de bir sabah!..

Sizden her zaman için mektup bekleriz. Bu güzel yurt köşesinden bol, bol selâmlar...

●

Bay Halil Karayiğit:

— Mecmuamız ve şahsımız hakkında göstermiş olduğunuz alâkaya teşekkür ederiz. Şiiriniz, ilk kalem tecrübeniz olmasına rağmen bir şey vadediyor. Fakat neşredilecek olgunlukta değil. Sonra çok şahsî.. Yani yalnız sizinle sevgiliniz arasında kalması icabeden bir manzume.. Başkalarını da alâkadar edebilecek şeyler yazmıya çalışmalısınız. «Birleşecek» le «dertleşecek», «canlanırdı», «anlaşılırdı» kafiye olmaz. Aynı olan ekleri atarsanız bunu kolaylıkla farkedebilirsiniz. Bazı yerlerde, meselâ, ikinci kıtanın ilk iki, üçüncü kıtanın birinci ve son kıtanın ikinci mısralarında vezin bozulmuş. Bunlara çok dikkat etmeli..

Z. A.

Okurlarımıza:

ÇINARALTI

5 inci cildinden itibaren daha güzel, daha zengin, daha büyük çıkmağa hazırlanıyor. Mecmuamızı daha iyi ve pahalı kâğıda basacağız. Buna mukabil fiatımızı

20 Kuruş

yapacağız. Zaten «ÇINARALTI» nı bugünkü şartlar içinde, bugünkü şekilile bile bu fiata çıkarmak imkânsızlaştı. Günlük gazetelerin bile 10 kuruşa çıktığı bir zamanda 15 kuruşa satılan fikir ve san'at mecmuası kalmadı. «ÇINARALTI» nı 20 kuruş yapmamıza karşı bir takım yenilikler vâdediyoruz:

- **Güzel kâğıda basacağız.**
- **Büyük hacım.**
- **Zengin, mütenevvi münderecat.**
- **Resimli röportajlar.**

Yeni sayımız için, kıymetli arkadaşımız Adnan Giz'in büyük emek ve itina sarfederek hazırladığı

SADRAZAMLAR

serisini neşre başlıyacağız. Sadrazamlar bir tercümeihal serisi değildir. Her makale Osmanlı tarihinin muhtelif cephelerden yapılmış tetkikidir. Hayatımızın bu dikkate değer safhalarını büyük bir merak ve lezzetle takip edeceksiniz!

602

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 129 — 11 Mart 1944 Cumartesi

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krş — Cilt : 5

Türkiyenin bayındırlığı ve refahı için...

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Hangi tarafından bakılırsa bakılsın, Türkiyenin bayındırlığı ve refahı için topyekûn ve mecburî çalışmanın gerektiği göze çarpıyor. Bu çok güzel, fakat çok harap yurdun baştanbaşa kurulmasını şahsî teşebbüs ve şahsî sermayenin gelişmesine bağlamak hayaldir. Bu açılmamış yolları, bu taş yığını köyleri, bu ekilmemiş tarlaları bu kurulmamış fabrikaları, bu yarı çıplak solgun ve âtıl insanları meçhul bir zamana kadar şahsî sermayenin ve şahsî teşebbüsün keyfine bırakabilir miyiz? Türkiyede Tanzimatı hayriye ilân edileli yüz beş sene oluyor. Şimdiye kadar bu yolda geçirdiğimiz tecrübeler anlatmıyor mu ki beş senede, on senede, yirmi senede, hattâ elli senede, yüz senede gayemize varamayız. Aradan bu kadar zaman daha geçer ve biz ona yine bir takım haklı sebepler buluruz. Fakat bu sebepler hiç bitmiyecektir. Tecrübe edilenleri tecrübe etmekle aynı neticelerden büsbütün uzaklaşamayız. Büyük ve millî bir hamleyle mesafeleri aşamazsak bir mucizenin zuhurunu bekleyip duracağız veyahut da kendimizi avutmak çarelerine başvuracağız:

«O kadar geri kalmışız ki... Eksiklerimiz o kadar çok ki... Mütehassıslarımız yetişinciye kadar... Teşebbüslerimiz gelişinciye kadar...» Dikkat ederseniz, yüz senedenberi söylediklerimiz budur. Hayır, ben Türk milletinin her güçlüğü yenmiye kabiliyetli büyük ve asil bir millet olduğuna inanıyorum. Onu idare edenlerin de bu memleketin en iyi talihi olduğuna kaniim. Bence, yapılacak şey, Millî mücadele ruhunu yaratmak, o zamanki gibi el ele ve topyekûn çalışmaktır. Yurdumuzun hürriyet ve istiklâlini korumak için askerlik vazifesini nasıl müşterek bir borç sayıyorsak bu da öyledir. Vaktile onu yapabildiğimiz gibi, bunu da yapabileceğimize şüphe etmiyorum.

Orhan Seyfi ORHON

ABONE ŞARTLARI
Yıllığı 760, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için:
Yıllığı 1000 altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez. Bize neşredilmek üzere gönderilen eserlerden bir telif hakkı istenemez.

Yazan: Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Aşk Olmazsa, Meşk Olmaz!

Bergson'a göre mistiklik nedir? – Yaratıcı heyecan – Canlılık bolluğu – Jan Dark - Atatürk – Paul Valery'ye göre Garbî Avrupayı yükselten ruhî durum – İftiraların reddi

— I —

Henri Bergson'a göre mistiklik nedir? : (Yurt ve dünya) dergisinin sonkânun 1944 tarih ve (37) sayılı nüshasında, Adnan Cemgil, benim için şöyle yazmış: (Bu mistiklik meraklısı doktor, fikir hayatımızın meslekten yetişme (pardon: mistikleri yetiştiren bir mektep yoktur. Bu, her istidatta olduğu gibi, bir (doğum piyangosudur) mistiklerine taş çıkartan bir gayretle, Garbın en geri, en dumanlı fikirlerini yaymak hususunda gösterdiği gayret pek korkunçtur).

Bu saldırış vesilesile, bu yazımda mistiklikten bahsedeceğim. Türkçede bu kelimenin tam karşılığı (aşk) tır. Tasavvuf diyenler de var.

Sözü, Paul Valery'ye göre: (son zamanın en büyük filozofu, en derin, en yüksek, en inhisarî şekilde düşünmüş olan, fikir hayatının en mümtaz, en temiz siması) **Henri Bergson'a** bırakıyorum: (Ahlâk ve dinin iki kaynağı) isimli eserinden: 1932, 6 ncı basılış).

(Kâinat, **aşkın** ve **aşk ihtiyacının** gözle görülebilen, elle dokunulabilen bir görünüşüdür. Bütün gördüğümüz şeyler, bu (yaratıcı heyecan) ın birer yemişidir). (s. 274).

İlâvem: İşte bunun için, ben, (Ana şefkati gibi), (Yurt heyecanı), (Kalbin sesi), (Bir başka vatan) isimli yazıları yayınladım.

(Mistisizm, yaratmak ihtiyacı ve kudretidir). (272).

(Maddenin içinden geçen hayat cereyanı, aşktan başka bir şey olmıyan yaratıcı kudrettir). (275).

(Mistikliğin istikameti, hayat hamlesinin istikametidir. Hattâ, o, bu hamlenin ta kendisidir). (251).

(Mistik olabilmek için, Afrika içinde kaybolan Livingston'u aramıya giden bir Stanley'in cesaret ve enerjisine sahip olmak gerektir). (263).

(Mistik, kendini bekliyen işe tamamile lâyık olunca, onun ruhunda bir hayatiyet, canlılık bolluğu hâsıl olur. Bu, muazzam bir hamledir. Bu, onu en büyük teşebbüslere götüren, önüne durulmasına imkân olmıyan bir ileri atılıştır. Mistik, bütün kudretlerinin sakin bir şekilde artması dolayısile, hedefini gayet geniş ölçüde görür, ve, ne kadar zayıf olursa olsun, kudretli bir şekilde gerçekleştirir). (248).

(Büyük mistik (ilâvem: Peygamberler gibi), maddenin insan cinsine çizmiş olduğu sınırları aşan, ve bu suretle, tanrısal kudreti devam ettiren ve uzatan bir kimsedir. İşte, bizim tarifimiz budur). (235).

(Bizce, mistisizmin gayesi, hayatın gösterdiği yaratıcı ceht ve gayretle temasa gelmek ve ona uymaktır). (235).

(Mistik, herşeyi sade ve kolay bulur. Fıtrî bilgi, daha doğrusu kazandığı masumluk, ona, ilk bakışta, faydalı teşebbüsü, katî başarıyı, münakaşasına imkân olmıyan fikri bulduru. Aynı zamanda, ceht ve geyret, sebat, meşakkatlere tahammül verdirir. Fakat, bunlar kendiliğinden gelirler. Mistiklik, çok fazla miktarda enerji (kudret) sarfı demektir. Bu enerji, hayatın kaynağı olan (canlılık bolluğu)ndan gelir, ve bu enerji bolluğu, mistiğin etrafındakilere de sirayet eder). (248).

(Bir şeyi sezen mistik büyük bir heyecana kapılır. Bethovenin bir senfonisi kadar karışık ve âlimane bir bina olamaz. Fakat, o, bu senfoniyi yaratırken, onun unsurlarını seçer ve onların birbirile münasebetlerini tespit ederken, senfoni plânının dışında olan bir noktaya, taksimi mümkün olmıyan heyecana doğru çıkıyordu. Zekâ, hiç şüphesiz, bu heyecanın (müzik) şeklinde gerçekleşmesine yardım ediyordu. Fakat, bu heyecan, müzikten ve zekâdan fazla bir şeydi). (271).

(Bu heyecan, âdi heyecanın zıddına olarak, azim ve iradenin emri altındadır. Sanatkâr, bu heyecana kadar çıkabilmek için, her defasında, yeni bir gayret sarfetmelidir. Bu çeşit heyecan, bir mistik için, uzaktan da olsa, Tanrının bizzat mahiyeti olan (ilâhî aşk) a benzer). (271).

(Yepyeni bir ceht ve gayret için bütün kuvvetlerini toplıyan mistikler bir (bend) i yıktılar. Bir engeli kaldırdılar. Onları, kudretli bir hayat hamlesi kaptı. Onların çoğalan canlılıklarından olağanüstü bir enerji, bir cüret, bir kavrama ve gerçekleştirme kudreti doğdu. Düşünün: Teşebbüs alanında bir Senpol, bir Sentterez, bir Jandark neler yapmadılar?) (243).

İlâvem: Bergson'un **Jandark**tan bahsetmesine bilhassa dikkatinizi çekerim.

***

Bu bakımdan, Atatürk de bir Türk Jandark'ıdır. O da bir mistik idi: Türk vatanını kurtarma aşkı onun benliğini yakıp tutuşturmuştu. Bu kara sevda, Bergson'un anlattığı gibi, onun enerjisini müthiş surette çoğaltmıştı. Ve bu enerji, onun etrafındakilere, ve oradan bütün Türk milletine sirayet etti. Anadolu kurtuluş savaşının kazanılmasında bu (vatanî mistiklik) in en mühim rolü oynadığı muhakkaktır.

***

Garbî Avrupanın terakkisinde (boyun eğmiyen mistiklik) in rolü :

Avrupanın en büyük fikir adamlarından biri olan **Paul Valery**'nin Avrupa zihniyetini anlatan bir yazısından şu cümleleri alıyorum : (Deminden, Garbî Avrupanın üstünlüğünün sebebinin, Avrupa insanının hususî vasıflarında aranılması lâzımgeldiğini söylemiştim. Ben, bu vasıfları, burada, tafsilâtile tahlil edemem. Fa-

604

kat, şöyle ilk bir bakışta, ben, şu hususiyetleri görüyorum: faal bir açgözlülük, büyük ve menfaatsiz bir merak, muhayyilenin ve mantıkî katiyetin birbirile mesut bir şekilde bağdaşması, kötümser (bedbin) olmamakla beraber herşeye kolayca inanmamak, tevekkül etmiyen, kazaya rıza demiyen bir mistiklik, Avrupa zihniyetinin teşebbüse götüren vasıflarındandır). (Seçilmiş parçalar) : 33 üncü bası, 1941, sayfa: 116). Paul Valery'nin (tevekkül etmiyen mistiklik) tâbirinden maksadı bir emel, bir ülkü peşinden koşan mücadeleci aşktan başka bir şey değildir.

***

İftiraların reddi: Bana saldıran bu zat, benim hakkımda şöyle bir iftirada bulunmuş: (Tıp doktorluğu gibi müspet bir tekniğin adamı olan bu yazarın, müspet düşüncelerin, objektif ilim çalışmalarının eksikliği yüzünden, her sahada olduğu kadar, milletin sağlığı alanında da henüz ne kadar eksik durumda olduğumuzu gözönünde tutmadan, aklı, ilmi, tekniği inkâr edip durması..)

Bunar düpedüz iftiradır. 1922-26 senelerinde, **(Tıp Fakültesi mecmuası)** nda, hepsi, eski harflerle (645) büyük sayfa tutan neşriyatım var. Belsoğukluğu hakkında, kendi paramla, 550 büyük sayfa ve 150 şekilli bir eser yayınladım. Ayrıca gençleri hastalıktan korumak için 200 sayfalık bir kitap neşrettim.

***

Zekâyı inkâr meselesi: Aklı inkâr eden kişi, 1 sonteşrin 1941 tarihli ve (13) sayılı (Çınaraltı) nda (Zekâ) isimli yazıyı basar mı?

***

Bu yazının bazı parçalarını aşağıya alıyorum : (Profesör Charles Richet'nin (Zekâ ve insan isimli eserinin önsözünde şöyle yazılıdır: (Akıl, yaratıkların şaheseri, hârikaların hârikasıdır. Bu sefil dünyada, zekâdan daha kıymetli bi şey yoktur). Sonra, Wells'in (Cihan tarihinin ana çizgileri) isimli eserinden şu cümleyi almıştım: (Tarihin babası Herodot'tan bahsederken: (Bu suretle, bir yandan kırallar ve sergerdeler, diğer yandan meraksız ve cahil halk arasında sıkışıp kalan, ve bugün, ehemmiyeti hepsinden üstün olan diğer bir âmil meydana çıktı: **İnsanlığın hür zekâsı).** (Altı çizik olan kısmın altı aslında da çiziktir). Hammer'in (Osmanlı devletinin tarihi) isimli eserinden de şu fıkrayı almıştım: (Fransızca Hellert tercümesi, cilt 15, s. 119, not). Nadir şaha gönderilen hediyeler münasebetile: (1730 tarihlerinde, Şarkta, şöyle bir söz dillerde dolaşıyordu: (Mâl : der Hindistan, akıl: der Frengistan, haşmet: der âl-i Osman!) Sonra, kendim, şu şümleyi ilâve etmiştim: **Zekânın pek büyük kıymetini şundan anlayın: Akıllı frenkler, 200 sene gibi nispeten kısa bir zamanda, hem Hindistanın malına elkoydular, hem de âl-i Osmanın haşmetini yıktılar.**

Sonra, yine o yazıda, Fransız müsteşriki F. Grenard'ın (Asyanın üstünlüğü ve düşkünlüğü) isimli eserinden şu cümleyi almıştım: (Fransızca aslından, s. 189) (Her tarafta müteassıp ve dar kafalı din mensuplarının eline düşen İslâm âlemi, bu sınıfa körü körüne itaat etti, **zekâsındaki kuvvet ve hususiyeti kaybetti.** (Altı, aslında da çiziktir). Bütün İslâm dünyasına (ilmihal) kitapları hâkim oldu. Kaynakları tetkik ve münakaşa etmediler, **zekâlarını işletmediler..** (Altı aslında dahi çiziktir). En sonunda, Avrupa bilgi ve tekniğinin terakkilerini takip etmek kudretini keybettiler).

Netice olarak ta şu cümleyi yazmıştım. (O halde, ölünciye kadar zekâmızı işletelim).

Bugün, nasıl olur da, bana, (Sen aklı inkâr ediyorsun) diye saldırılabilir.

«Bitmedi»

Dr Mustafa Hakkı AKANSEL

G A Z Â

Kuşlar gibi hercâi, bulutlar gibi hürrüz.
Her gün içeriz şi'ri hayâlin lülesiyle.
Ölsek yaşarız belki, didiştikse pürüzsüz
San'at çilesiyle.

Bir gün çökecek ülkümüzün sanma şu büstü.
Çok zevk alacak var daha rindin nefesinden.
Zannetme ki âlem bu yanık nağmeye küstü
Bozguncu sesinden!

Elmastır elem, ben onu yontar ve usanmam;
Ermiş deniyor sabr eden en son murâda.
Senden umarız kâmı da, ilhâmı da ey Gam!
Ölsek bu gazâda.

Edip AYEL

Yazan: Adnan GİZ

Evliya Çelebi Viyanada...

Sefaret alayının geçit resmi – Viyana kalesi – Acayip şeyler – Viyana hastanelerinde – Evliya Çelebi mühim bir ameliyat seyrediyor. Viyana şehrinin hususiyetleri...

• • • • • • • •

II.

Sefaret heyeti Viyana şehrine girmeden evvel bir hafta kadar Viyana haricinde bir sayfiyede kalmıştı. Pazardan bir kaç gün evvel baş tercüman Mişel ve baş komiser paşanın huzuruna çıkarak:

« — İmparator hazretleri sultanıma selâmlar etti. Önümüzdeki mübarek pazar gününde alay ile şehre teşrif buyursunlar, lâkin ağırlıkları daha evvel gelsin!» dediler. Paşa bu teklife kızmıştı. « — Bizim ağırlığımıza kimesnenin hükmü yoktur. İçinde padişahımızın emanet hediyeleri vardır. Ağırlık bizden ayrılmaz!» cevabını verdi. Ötekiler : « — Sultanım! Siz alayınızla kaleden geçerken çok izdiham olacak, onun için ağırlıklar evvel gitsin!» diye ısrar ettiler. Arada şiddetli bir münakaşa çıktı. Paşa, Viyanada yapılacak geçit resmine ait proğramı duyunca büsbütün köpürmüştü. Tercüman Mişel:

« — Sultanım! Çasarın size selâm-ı firavanları oldur kim alayları ile kaleye girerken sancak ve bayrakların açmasın ve sancak sırıklarını kaldırmasınlar, zira kale kapısı alçaktır ve mehterhanesin çalmasınlar, benim mehterhanem paşanın önü sıra çalınsın ve bizim sultan zadeler vüzera oğulları paşanın önü sıra gitsin ve benim iç oğlanlarım ardı sıra yürüsünler!» diyordu.

Tercüman sözünü bitirmeden paşa bir ateşpâre olup: « — Baka kâfirler! Beni bu şehirde oturtmanın sonu buna mı çıktı? — diye sesini yükseltmişti — bize tâzim için mi, yoksa tahkir için mi böyle tekliflerde bulunuyorsunuz. Ben Mekke, Medine ve Kudüs-üşerif ve Bağdat ve Şam ve Halep elçisi olam, niçin peygamberin sancağını açmam ve niçin mehterhanemi çalmam ve niçin alayım içine kâfirleri koyup onların borularile, davulların ve ricallerin çaldıram? Ben bu sizin teklifiniz üzere krala gidemem, kanun-ü âl-i Osmani bozmama imkân yoktur. Beni sair elçilerle bir tutmayın! Onlar Kanije ve Temeşvar eyaleti pâyesile gelirlerdi. Mal istemek için âl-i Osmanın ırzına şin getirip kral elinden şarap dedikleri haramı içerlerdi. Bana ise ne mal u menal ne şarab-ı pür zeval lâzım! Ancak ırz-ı Muhammedî ve arz-ı padişahî lâzımdır!»

Paşa, meseleyi sadrazama yazarak geri dönmek gibi daha kuvvetli tehditlerde bulununca Avusturya memurları verecek cevap bulamayıp vaziyeti gidip imparatora anlatmışlardı. Ertesi sabah ikinci nazırla birlikte gelerek: « — Çasar size selâmlar etti. Alayınız istediğiniz gibi olsun!» dediler. Paşanın binmesi için — hakka ki Çasar krala mahsus — cevahirli ve sekiz atlı bir Hento araba getirmişlerdi. Fakat paşa, « — Ben arabaya binmem. Biz Osmanluyuz ve mutadımız küheylân atlara binip, cirit oynayıp gazalara gitmektir. Bizim İslâmbolda böyle arabalara avratlar biner.» diyerek o mükellef Hentoyu geri döndürmüştü. Nihayet cumartesi günü bütün hazırlıklar tamamlanmış ve pazar sabahı Viyana varoşlarında cidden muhteşem bir geçit resmi başlamıştı. Alayın başında boğazlarına kıymetli yağlıklar bağlamış, meşalelerinin saplarına gûnagûn atlaslar sarıp uçlarını lâle, sümbül, menekşe, gül ve ful gibi çiçeklerle süslemiş meşaleciler bulunuyordu. Onları Tatar askeri, Çaşnigirler, kilerciler, aşçılar, müteferrikalar ve ağalar takip ediyor, daha sonra sert, mühip yüzlü, mahallî ve hususî kıyafetleri, zırhları ve silâhları ile Egri, Kanije, Üstuni Belgrat ve Estergon gazilerinden seçme bir alay geliyordu. Garp serhatlerinin bu, gün görmüş kahramanları bulundukları mahallin kıyafetine göre başlarına Salihli, Yahyalı, Porçalı veya Gürz İlyas taçlar giymiş, zırhlarını kaplan postu ve kartal kanatlarile süsliyerek bellerine Karabina ve ellerine Kurt tüylü kostaniçalar (1), bayraklar, flandıralar almış, Hasani, Hüseynî veya Tuna geçti küheylânlara binmişlerdi. Onlardan sonra paşa delileri, könüllüler ve müzeyyen kıyafetlerile alay çavuşları, yanlarından yedek atları bulunan bir prens kadar şık giyinmiş ağalar ve tuğların önünde paşanın dairesi erkânı, divan efendisi, kethüdası geçtiler ki Evliya Çelebi de onların arasında bulunuyordu. Arkadan gelen askerin ortasında kırk elli kadar «kırmızı şalvarlı biniciler, kimi at üzerinde ayakta durarak, kimi tepesi üzere durup gûnagûn silâhşorluklar ederek, birbirlerine topuzlar atıp tutup ve at üzerinde bağdaş kurup, diz üzere eğer hanesine oturmak, yıldırım gibi at koştururken atın karnı altına girip öte tarafından çıkmak, at koştururken kolanı çözüp hayvan yıldırım gibi şakıyıp giderken eğer vurmak, at üzerinde namaz kılmak, yahut bir ayak üzere durmak veya uyumak gibi nice hünerler ve silâhşorluklar göstererek âlemi hayrette bırakmışlardı.» Binicilerin ardından «gûnagûn pehlivanlar, gürzbazlar, kemankeşler, matrakbazlar, şimşirbazlar nice çift yağlı meşin toman giymiş pehlivanlar sığır boyunduruğu kadar demir yaylar çekerek, birbirlerile güreş ederek nice marifetler göstermişlerdi». Mirahor ağa ile

(1) Kostaniça Boşnakça kargı demektir.

paşanın küheylânları geçtikten sonra gayet şık giyinmiş cevahir kuşaklı ve mücevherli sedef tüfeklerile tüfekçiler, mataracılar arasında ve zırha müstağrak olmuş küheylân at üzerinde Rüstemane oturmuş, başında Selimî destarı, mürassa sorgucu, arkasında samur kabaniçe ile paşa-yı gâmkâr geliyordu. Ardından da iç ağaları ve elli çift mehterhane alay göstererek yedişer kat üstad-ı kâmil mehterler Segâh makamında ve Hadavi usulünde bir hoş hava çalıyorlardı. O gün «Beç kalesinin cümle sokakları ve cemi' dükkânlar ve altı yedi kat saraylarının kapılarından damlarına varıncıya kadar her tarafları adam deryası olup bu alayı seyir ve temaşa etmişlerdi.» Sefaret alayı bu suretle bir saat kadar devam eden bir geçit resminden sonra tekrar şehir dışına çıkmış ve paşa kendisine tahsis edilen konakta Avusturya ricali ile Hânedan âzasına bir muazzam ziyafet vermişti. İmparator sefaret heyetini bir hafta sonra kabul edeceğinden Evliya Çelebi boş kaldıkları bu bir hafta zarfında Viyana şehrini karış karış ve doya doya gezmiş, kendine mahsus bir sistemle şehrin kalesini, meşhur varoşlarını, çarşı ve pazarlarını, han, hamam ve çeşmelerini, en büyük kiliselerini, kiliselerdeki meşhur tabloları, saat kulelerini, Viyananın maruf hastanelerini tetkik ve temaşa ederek kıymetli malûmat toplamıştı. O her beldede aradığı acayip temaşaları Viyanada pek bol bulmuş, hudutsuz merakını daima efsunlıyan o garip şeyleri bazan tatlı bir mübalağa ile bazan da geniş bir muhayyilenin benzetme yoluna saparak fakat her zaman canlı ve coşkun kelimelerle hikâye etmiştir. O Viyanada en çok kaleye ehemmiyet verir, o Viyana kalesi ki teshiri Türkler için daima yüksek bir emel olmuş ve netekim 21 sene sonra bu emel uğruna ordular ve ülkeler feda olunmuştu. «Süleyman Han zamanında Beç kalesi yalınkat imiş. Ama şimdi avcı elinden halâs olmuş gazal gibi kendüyü çekip çevirip olkadar metîn ve müstahkem olmuştur ki tarif ve tavsiften müberradır. Amma havariyundan Şemun Safanın Kumuz'unda (Zile) tarihinde Süleymandan korkmayın dediği zuhur edip hikmeti hüda Süleyman bi fethi avdet eyledi. Amma inşallah (Gânem) ve dahi (Ganem) lâfzı tarihinde muhasara etmesi muhtemeldir. Hüda fethin müyesser ede. Amma küffar müneccimler! Türk askeri gelir ama Tatar bize imdat edip Türk'ü bozar ve Türk vezirlerin kahredip esir ederiz derler (2).

İlk görüşte bilhassa şehrin temizliği ve intizamı Çelebinin pek hoşuna gidiyor. «Beç içindeki imaristan cümle kırk bin evdir. Çasar sarayından maada cümle altışar yedişer kat ender kat kâgir bina sarayları vardır. Bu kale içre sokakları cümle hendese üzere şatranç nakşı gibi tarholunmuştur. Sokakların cümlesi pâk ve pâkize kaldırım döşelidir kim bu şehre attan gayri hayvan giremez. Yağmur yağsa cümle hane sahipleri ve dükkânlardan oğlan ve avratlar çıkıp sokakları

Gelecek sayımızda:

Şair Nabi

Ali Canib YÖNTEM

17 nci asrın en büyük Türk şairlerinden biri olan Nâbi hakkında, Türk edebiyatı tarihi profesörü sayın üstadımız Ali Canib Yöntemin «Çınaraltı» için hazırladığı çok kıymetli bir etüdünü gelecek sayımızda neşredeceğimizi okurlarımıza müjdeleriz.

öyle pâk ve mücellâ süpürürler kim bal dökülse yalanır». Bir de Viyananın saatlerini pek beğenen Çelebi, bu saatlerin muntazam çalışmasını anlatırken bizde hâlâ mevcut bir derde temas eder:

«Beç şehri içre 475 saat kulesi vardır. Her gün öğle vakti oldukta iptida bu İstefan kilisesinin büyük saati bir kere vurunca ahengi tamam olmadan Beç kalesi içre cemi saat kulelerinin çanları zarbı vahitte çaladüşer, acip irtibat buldurmuşlardır. Ama Rum'da bir adamın iki saati olsa biri bir derece ve iki dakika ileri yahut geri kalır.»

Viyanada gördüğü garip şeyler arasında onun en çok hoşuna giden kuşlu, oyuncaklı saatlerle umumi meydanlardaki fil ve koç heykelleri ve dükkânlardaki otomatik oyuncaklardır. «Bu hakir pür taksir yine Beç şehri içini seyir ve temaşa ederken bir gün Hekimler çarşısına uğradıkta bazı dükkânların önünde iskemleler üzere, beyaz sarıklı, Boşnak kalpaklı, Tatar yüzlü ve kıyafetli, elleri ayakları demir zincirli ümmeti Muhammet esirlerinin mahzun boyunlarını büküp önlerindeki tunç havanlarda tarçın, dârıfilfil, kakule, zencefil gibi baharat döğdüklerini görmüştüm. Kimi civan yiğit, kimi ak sakallı ihtiyar olan bu zavallılar gûya enselerinde «tez yapın!» diye kılıç ile durur adamlar var gibi hiç durmadan çalışıyorlardı. Ama ihtiyar olan esirler âheste ve bî derman döğüp, bitap ve mecalsiz sağa sola bakarlardı ki, hallerine acıyarak şu ihtiyarlara bir kaç akça verelim diye kesemi çıkardıkta yanımdaki Estergonlu Boşnak Ali ağa « — Şimdi ko dursun! Akşama yakın buradan geçerken verirsin. Şimdi verdiğin akçaları ellerinden alırlar» dedi. Ben de fikrini makbul bulup keseyi cebime koydum. Görmediğimiz çarşı ve pazarları gezip dolaştıktan sonra akşama yakın yine mezkûr esirlerin yanına vardık. Artık dükkânlar kapanıyordu. Bir kaç adam gelip bu ümmeti Muhammet esirlerinin başlarındaki sarıkları ve cümle libasların alıp her adamın koltuğu altına bir saat anahtarı sokup çevirdi. Derhal ümmeti Muhammet esirlerinin elleri, başları, kaşları, gözleri oynamaz oldu. Hakir-i âlem hayrette kaldıkta, refikimiz Ali ağa: « — Evliya Çelebi ver Allah için şu esirlere bir kaç akça!» diye lâtife etti. Hakka ki garip acayip temaşa idi.».

(Sonu 12 nci sahifede)

(2) Evliya Çelebi bu satırları ya Viyana bozgunundan sonra yazmıştır. Yahut da bu rivayette keramete yakın bir tesadüf cilvesi var. Bu satırlardan anladığımıza göre o devirde halk ve daha ziyade ilm-i nücum ile uğraşanlar arasında ebcet hesabile (Zile) kelimesinin tekabül ettiği 935 tarihinde Viyananın zaptı mümkün olmamışsa da (Ganem 1090) yahut (Gânem 1091) tarihinde zaptı müyesser olacak tarzında kuvvetli bir rivayet varmış. Netekim üç senelik bir gecikme ile Kara Mustafa paşa (1094) te Viyanayı muhasara etmiştir. Sonra Tatarların ihaneti hakkındaki rivayet de pek garip. Fındıklılı Mehmet ağanın da anlattığı gibi Kırım Hanı bu sefer esnasında Osmanlı ordusuna ihanet etmişti. Ayrıca tetkike değen bu rivayetin dikkate şayan bir başka tarafı da Viyana fethinin Türkler için ne büyük bir emel olduğunu ve bu emelin gönülleri nasıl işgal ettiğini meydana vurmasıdır.

Hece mi, Aruz mu?

NETİCE:

Şüphesiz millî veznimiz hece, yani parmak hesabıdır.

Yazan: Rıza TEVFİK

Netekim Araplar için kendi vezinleri öyledir, çünkü Arap lisanının (tabiî bünyesine = constitution naturelle), uzviyetine, (intisacına = àsastructure) pek uygundur; zaten ondan istihraç edilmiştir. Arap lisanında zaten uzun voyelleler çoktur ve hattâ bazan da çok uzun okunur. Elhaşna, elhamra, elbeyza gibi; mahrûm, meczûm, malûm gibi; hattâ biz kısaca (Rum) deriz; Arap onu da uzatır (Rûm) telâffuz eder; muhamî, melâmî, suphânî, şânî der. Farisîde de uzun heceler hayli uzun ve bir bando muzikada (büyük ziller = cymbales) in ihsas ettiği madenî ve ihtizazlı seda gibi ses veren bir sürü kelimeler vardır; renk, pelenk, çenk, cenk, peşenk, palahenk gibi ki bunlarla ve daha bir çok emsalile pek ahenkli kafiyeler yapılabilir. Onun içindir, sanırım ki, Farisî lisanile şiir söylemiye Arap vezni çok uygun düşmüştür. Halbuki cinsiyet itibarile Arap ve Fers kavmi ve lisanı arasında hiç karabet eseri bulunamamıştır. Biri (Sami, ikincisi arî = Sémitique arien) dir.

İslâmiyetin İranda intişarı ve kökleşip yer tutması üzerine ister istemez Arap dini ile şiiri de İranda makbul oldu idi ve doğrusunu söylemek lâzımgelirse, Arapların cahiliyet yani putperestlik devrinde (hamasî = chevaleresque) şiiri öyle bir kemal derecesine varmıştı ki belâgatte, fesahatte en medenî milletlerde bile öyle şiirler nadirdir. Müslüman İranlılar, kendi lisanlarına uygun düşen Arap şiirinin vezin sistemini, yani tekmil aruzu aldılar, fakat daha ziyade intizama koyarak benimsediler ve kendileri de bazı güzel vezinler icat ettiler ki Araplarda hiç yoktur. Rübaî vezni ve daha bazıları gibi. Bu Arap veznin-de İran müslümanları hârikalar vücuda getirdiler. Yalnız Şehname ve Sofiyane şiirleri zikretmek misal olarak kifayet eder. Sonra bundan takri-

Olur mu ?

Marko Paşaya Sor

— Turgut Demircan'a —

Ötün kuşlar ötün, şakısın dallar,
Bahar başlayınca durmak olur mu?
Coş bağlamam coş ki: Çözülsün diller,
Yâr böyle istemiş, kırmak olur mu?

Beyaz yanakların, top top güllenmiş,
Bir sepet içinde nâme yollanış,
Gündüz bağ yolunda, vuslat dilemiş,
Gece gelmeyince sarmak olur mu?

Zaferim halin var vurulmuş gibi,
Şirin var hayalden örülmüş gibi,
Yârin var visalden yorulmuş gibi,
Hiç yavru ceylânı yormak olur mu?

Zafer ARIKBAĞ

ben on buçuk asır evvel , Şimalden Selçuk Türkleri İrana akın ettiler ve o memleketle beraber Anadolunun büyük bir kısmını fethettiler. Sonra da Anadolu ve İran Selçukîleri olarak ikiye ayrıldılar; Arabî-i İranî kültürü galip geldi Selçukîler, (hele İran Selçukîleri) tamamile İranîleşti ve onların kültürünü, binaenaleyh edebiyatını ve İranîlerin tadil ve ıslah etmiş oldukları aruz veznini de aldılar. Takriben üç asır sonra da Şarktan — Moğol istilâsı sebebile Garba doğru hicrete mecbur olan — bizim Türkler yine bir Ertuğrulun riyaseti ile Konyayı payitaht ittihaz eden Selçukîlere iltica ettilerdi. Ötesi malûm!. Bizim Türkler de edebiyat-ı âlimaneyi ve resmî hükûmet lisanını ve mahiyeti itibarile (Arabîi İranî) olan kültürü ve aruz veznini tekmil o Selçukîlerden aldılar. Sonra Osman oğullarının etraftaki derebeylerine birer birer galebesi üzerine Osmanlı Türk hükûmeti merkeziyete doğru tekâmül ederken ona müvazi olarak o karışık Osmanlı lisanı da bir mütecanis şekle giriyordu. Bu tabiî tekâmül Yıldırım Beyazıt zamanında siyaseten ve içtimaiyen tahakkuk ettiği gibi resmî edebiyat lisanı da Mevlût sahibi Süleyman dedenin bu eserinde kemalini gösterdi.

Fakat asıl Türk milletinin kütlesi bütün bu olan biten işlerden kâmilen bihaber ve halk kısmı fena halde cahildi. Lâkin onun da hassas bir gönlü, bir takım anananî, hattâ kendine mahsus bir lisanı ve o lisanla atalarının söylemiş oldukları hakîmane sözler, darmımeseller, öğüt düstürları ve türlü türlü şiirleri, koşmaları, kayabaşıları, türküleri vardı.Bunların asıl kavmî, hayır!. Daha doğrusu ırkî vezinleri (parmak hesabı) idi ki, biz ona hece vezni diyoruz. Bakılsa her lisanın vezni hece veznidir. Fransızların, İtalyanların, İspanyolların ve da-

(Sonu 10 uncu sahifede)

Yazan : O. S. O.

Ben de, Bobstil Şiir Yazabilirim, Fakat...

Geçenlerde, (Çınaraltı) nda çıkan bir yazımda (48 şair) isimli antolojiden bahsederken, bunlardan bazı yeni şiir örnekleri gösterdikten sonra şunu sormuştum:

— Neden 48 şair de, 480,000 değil?

Bu sözümle, yeni şiirin yazılması pek kolay bir şey olduğunu anlatmak istemiştim. Halbuki solcu (Yurt ve dünya) mecmuası benim yeni şiiri anlamadığımı iddia ediyor ve bunu göstermek için de (Konuşmalar) sütunumuzda heveskârlara şiir hakkında söylediğim sözlerden bir iki cümle alıyor. Ben, burada güzel şiir yazabilmek için kelimelere yeni bir ruh, yeni bir füsun vermek icabettiğinden bahsetmiştim. İşte, benim yeni şiiri anlayamıyacağımı bu sözler gösteriyormuş. Şiir, kelimelere yeni bir ruh, yeni bir füsun vermek değilmiş...

Bu bahsi şimdilik bir tarafa bırakıyorum. Çünkü (Yurt ve dünya) mecmuasına bunu izah etmek uzun sürecek.

Fakat neden yeni şiiri anlamak güç olsun? Tam tersine, ben bunu çok kolay bulmaktayım. Bana öyle geliyor ki her istiyen, eğer emeğine acımazsa, beş on dakikada bir yeni şiir yazabilir. Ben de yazabilirim ve tecrübe etmiye hazırım:

Bu şiirlerin bir hususiyeti de, işi ciddiye alamıyacağımız kadar kolay oluşu değil midir? Değersizliği de bundan gelmiyor mu? Bir iki noktaya dikkat etmek kâfi. Üsttarafı söz oyuncağı. Belki (Yurt ve dünya) mecmuası zannediyor ki bu şiirler sanatkârane büyük bir emek mahsulüdür. Yok, canım, ne münasebet! Yeni şairlerin, bu şekilde çalışmıya tahammülleri olsaydı, bunları yazarlar mıydı? Onlar, taraftarlarından daha insaflı görünüyor. Hiç biri çalışa çabalıya yazıyorum, demiyor. Onların ileri gelenlerinden bir zat, Ankarada bir akrabasile konuşuyormuş. — Bu fıkra otantiktir — akrabası ona:

— Neden öbür türlü şiir yazmıyorsun?

Diye sormuş. Şu çok açık ve samimî cevabı vermiş:

— O türlü yazmak çok zor!

Mesele bundan ibaret.

Şimdi iddiamı ispata geliyorum: Tecrübesini yapalım. Yeni tarzda bir şiir yazacağız. Bir mevzu bulmak lâzım. Birinci şart: Kupkuru bir relalite olacak. Sonra, şairane olmıyacak. Meselâ bir işçi. (İşçi olmalı ki şiir biraz sola kaçsın!) Her akşam rakı içip avaz avaz şarkı söylüyor. İşte kupkuru bir realite: Adamcağızın rakı içip kötü kötü bağırmaktan başka yaptığı iş yok. Eğer, bunun sonuna bir nükte, bir tezat koyabilirseniz, ve mümkün olduğu kadar âmiyane bir eda verebilirseniz antolojiye bile geçersiniz. Başlıyoruz: Farzedin, adamın ismi Hasan usta. Şiire de bu başlığı koyalım: (Hasan usta). Affedin, bir şey unuttum. Yazarken, büsbütün nesre kaçmasın diye arasıra kelimeleri takdim, tehir edeceğiz:

Hasan usta her akşam
Kurar çilingir sofrasını
Sarhoş oldu mu başlar şarkı söylemiye.
Rakı, hem midesine dokunuyor,
Hem de fena halde kesesine.
Fakat, ne haltetsin,
Sesi güzel değil,
Sarhoş olmadan şarkı söyliyemiyor!

Nasıl, yeni şairler! Beğendiniz mi? Sakın beğenmedim, demeyin. O zaman size (niçin?) diye soracağım, cevap bulamıyacaksınız.

İsterseniz, bir tane de yeni tarzda aşk şiiri yazalım. Şartları hatırlayın:

1 — Kupkuru bir realite.

2 — Şairanelik olmıyacak.

3 — Mümkün olduğu kadar âmiyanelik.

Bir mevzu bulalım: Bir sokak kızı bir işçiye metres olmuş. Onu kızken tanıdığımız günlerin hasretini duyuyoruz. Düşünmiye lüzum yok, yazmıya başlıyabiliriz:

Yeni bir dost tutmuşsun
İskarpinlerinden anladım
Ve ipek çoraplarından.
Fakat, nafile,
Benim gözüm hâlâ
Eski pabuçlarından çıkan
Çıplak topuklarında.

Bu tarzda şiirlerin bir nev'i de, hâdiseleri basitleştirmek, çocuk rüyetine ve mantığına sokmaktır. Meselâ, şu karşıdaki telgraf tellerinin üstünde kuşlar var. Bunu yazalım:

Eğer şehirlerde de
Denizlerdeki gibi
Telsiz telgraflar işleseydi,
Kuşların
Nice olurdu hali bilmem!
Zavallıcıklar akşamları
Telgraf tellerine konamazlardı!

Canınız sıkılmadıysa, bu sefer de sanat kavgasını tahrik eden bir şiir yazabiliriz. Ne yapacağımız belli: Proletaryayla burjuva sınıfın tezadını yazacağız. Açlarla tokları karşılaştıracağız:

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

Kuzu eti üç yüze çıkmış.
Bize ne!
Tereyağ yedi yüz yirmiye.
Bize ne!
Holandadan peynir, İskoçyadan kumaş
Gelmez olmuş.
Bize ne!
Bu sene hava çorak gidiyormuş
Köylerde kıtlık olacak, deniyor.
Size ne!

İsterseniz daha türlü türlüsünü, inya ihtilâlini ima eden, orak çekiç-ı, kızıl renkten bahseden, yahut en-asyonali sayıklıyan şarkılı, fırtı-zelzeleli şiirler de yazabiliriz. şu aralık bir (İlkbahar şar-sı) pek hoşa kaçar. Siyasî hâdisele-de sinsi sinsi telmihler yapabiliriz. eselâ: Rüzgâr şarkımızı söyler, fır-urumuş kütükleri devirir, dal-çekler tomurcuklanır. Böy-bir şiirin tadına doyum olmaz. Fa-bütün bunlar, nihayet bir kelime unundan, bir fanteziden fazla bir değildir.

Eğer, zayıf karakterli bir adam saydım, bizim kozmopolit, solcu nevverlerimizi memnun etmek i-in bu türlü şeyler yapabilirdim. O (Yurt ve dünya) mecmuasın-e de can ciğer olurdum. Fa-nasıl yapabilirim? Millî varlığın-an başka hiç bir şeyi olmıyan, son de-rece yoksul, son derece zavallı, korun-mıya, sevilmiye muhtaç bir milletin istilâdan, esirlikten kurtar-dayandığı tek ümidini de göze almalıydım. Bunun için soysuz, devşirme çocuğu, hattâ e yabancı bir insan olmam yet-Apaçık bir müfsit, bir Türk bir alçak olmalıydım!

O. S. O.

ADA NEGRİ

Sabah Yıldızı

İtalyancadan çeviren:
ADNAN TAHİR TAN

İtalyan edebiyatının en yeni ve en büyük romancısı İtalyan Akademisi âzasından A D A N E G R İ'nin bu emsalsiz romanını pek yakında «ÇINARALTI» yayını neşriyatı arasında okuyacaksınız!

PEK YAKINDA

Hece mi, Aruz mu?

Netice

(Başı 8 inci sahifede)

ha bir çok milletlerin de vezni, kelimelerin hecesini saymak ve kafiyelerle mısraların nihayetlerini tahdit etmek, durak = césure ile de ortasını ayırıp bir ahenk vermekten ibarettir. Demek ki parmak hesabı belki bütün insaniyetin iptidaî ve esas veznidir.

Türkçeye gelince — hiç şüphe yok ki — asıl millî vezni odur. Hem umum Türkler için bu iddia doğrudur. Kara Kırgızların, bir mühim destanı var ki âdeta hatırı sayılır hacimde bir mevzun kitaptır. Vezni yedi heceli mısralardan ibarettir ve (4+3) tertibi üzere gider ki bu bizde mâni dediğimiz küçücük ve şirin kıtacıkların veznidir.

Vezn-i millîmiz gayet basit bir sistemdir. Veznin envaı da çok değildir ve Arap vezni gibi de şeklen mütenevvi değildir. Tamamen yeknasaktır. En uzunu on bir hecelisidir ve ortasında bir durak vardır. (6+5) tertibi ile gider. Bir de on altı heceli var. Dörder heceye taksim edilmiştir. (4+4+4+4) dir. Yunus Emrenin hemen bütün manzumeleri bu tertiptedir (*).

On bir heceliden maada sekiz hecelisi de vardır. (4+4) gider. Bu vezinde çok türküler vardır. Sonra yedi heceli (4+3) ile daima maniler söylenmiştir. Bu hecede bazı türküler de vardır. Beş hecelisi ile bir takım bilmeceler söylenmiştir:

Çınçınlı hamam,
Kubbesi tamam.
Bir gelin aldım,
Babası imam.

Gibi ki eski piriyol saatleri için uydurulmuştur.

(*) Dikkate şayandır ki her dört heceden sonra bir (durak = césure) yapmak, bir vezin (cadence) ı ve intizamı ihsas ediyor. Rahvan giden bir atın gidişinde duyabildiğimiz gibi!..

Dörtlüsü de var ki onda da bilmece söylenmiştir. Şu misal cidden güzeldir.

Dağdan gelir
Taştan gelir,
Eğerlenmiş
Aslan gelir.

Türkçe, asıl Türkçe lisanile ve Arap veznile şiir söylemek bazı kelimelere göre hakikaten pek güçtür, zira bizde bir çok kèlimeler var ki hep hafif hecelerden mürekkeptir. Gelibolu, ve emsali gibi. Hattâ bir uzunca cümle söyleriz de hep hafif hecelerden ibaret olabilir.

Geliboluya gidemedi işini de göremedi, gibi.

Fakat gariptir ki, bizde küçük kızlar oyun icat ederler ve onlarla teganni edilen mevzun söz de uydururlar ki bazıları hep hafif heceden ibarettir. (Eveleme, geveleme; deve kuşu kovalama) gibi ki (4+4+4+4) şeklinde on altılık veznin aynıdır ve heceleri hep kısadır.

Anlaşılıyor ki saf Türkçenin vezni budur. Fakat lisanımız bugünkü halinde yani her halde az çok mağşuş olursa Arap veznile yine şiir yazan bulunabilir. Bu da büyük bir günah olmasa gerek.

İşte bütün vezin meselesinin hülâsası ve hakikati bence bundan ibarettir. Bu mülâhazat vezne taallûk eder. Mélodie, rythme, ahenk bahsi ile hiç bu tafsilâtın alâkası yoktur. Yalnız nazma aittir şiire değil!..

Rıza Tevfik

610

Romantik Sahifeler:

Başlarken...

— En sevgili dostuma —

Yazan: *Fazıl Ahmet AYKAÇ*

Onu tarihe çırçıplak göstereceğim. Kıvılcımlı ruhu ve manolyadan endamı ile... Bu satırlar tılsımlı bir su olmak içindir. İçine bir millet güzelinin demet demet ömrü dökülecek. Geleceğin, içinden hasretler taşacak sevgi havuzlarına aksın diye!.. Nedimi bilirsiniz:

«Sabr-u takatsız kalıp bir gül dahi peyda eder
«Hande sığmaz goncenin zira leb-i handanına.»

Diye ilhamından fıskiyeler fışkırtan Nedim'i kim tanımaz ve sevmez değil mi?.. İşte o Nedim şöyle diyor:

«Bir gazel tarheyleyim bâri ki kalsın ya-di-gâr
«Sahn-ı Saadabadda İstanbulun hubanına!»

Şairin istediği basit. Lâle devrinin şakrak bülbülü diliyor ki ahengin de nisanlar göpüren bir gazel yazsın ve onu «Saadabad sahanında» İstanbul güzellerine yadigâr bıraksın. Ben hiç böyle bir düşüncede değilim. Mahlû' payitahtın «hubanına» yazı armağan etmek, bir gün bile hatırımdan geçmedi! Ben büsbütün başka bir şey düşünüyorum. İstiyorum ki bu ırkın, bu devrin bir hilkat şaheserinden bahsedeyim ve geleceğin en âşık gönüllerinde kudsî iştiyaklar tutuşturayım. Bugün taptaze bir ışığı, bir sıra asrın altından diğer kafile asırların ellerine geçirmek.... Bu tıpkı bir devrin gönüllerinde çakan bir şimşekle, tekmil geleceklerin ufuklarını aydınlatmıya benzer. İşte istediğim.. Yahut şöyle de diyebilirim: Kadınlık tarihimizin avizesine yeni bir fanus takmak arzuluyorum. Peki ama bu nasıl olur? Bilmem! Ağzımda bir çift kızıl dudağın yalnız hasreti kaynıyor, lezzeti değil! Halbuki dilediğim, bütün hayallerde onun hasretini tutuşturmaktır. Onun için, bu yazılar belki hiç tamamlanmaz. Lâkin tamamlanamadığı için eksik de sayılmamalı!. Modelimi sizinle beraber öğrenmiye çalışacağım. Ve gün geçtikçe öğrendiklerimi buraya biriktireceğim. Demek ki ilk sahifeler, dizi dizi duyguyu saklıyan bir mahfaza, bir vitrin olacaktır. Açık söyliyeyim: Kudretim pek tartılı. Halbuki idealim ölçüsüzdür. Granit pazılı esatir kahramanlarını bilirsiniz. Bunların tunç heykellerini hatırlayın. Sonra öyle yalçın bir kucak içine sakız gibi mermerden oyulmuş, bembeyaz bir peri istatüsü koyun. İşte zihnimdeki hayali böyle bir sanat grupuna emanet etmek istiyorum.. Ne eskimiş.. Romantizm.. değil mi? Ve ne bayat düşünceler! Çok doğru! Fakat tuhaftır ki ben bunları asıl öyle oldukları için seviyorum. Her kahraman ruh, birden yapma kalabalığın ya hiç anlamadığı, ya gülünç bulduğu bir ideale gönül bağlamayı bilen cesur iradeden başka bir şey değildir. Bana gelince, benim ne yenilikle ilgim var; ne de eskilikle. Ben en seçkin bir yaratılış hârikasından bahsetmek kararındayım. Tenkid münekkit dedikoduları, kalem simsarları içindir. Bu gibi şeyleri edebiyat borsasında muamelecilikle geçinenler düşünsün! Şuna inanım var: Beni her sezen, bu kitabı değil, onun içindekini sevecektir. Zaten benim de istediğim o! Sevilmeyi ona o kadar yakıştırıyorum ki gözlerinin ışığından bu toprak mahrum da kalsa, hâtırasının ampulü sönmesin istiyorum. Eski romanın «vestal» leri malûm. Tekmil beyazlara bürünen bu bakireler mukaddes ateşi korurlardı. Ben de öyle diliyorum. Geleceğin en duygun kızları, güzel ablalarının, kendilerine tarih balkonundan ve şiir pencerelerinden gülecek duru hâtırası etrafında toplansınlar ve onu kutlasınlar.. Hattâ biraz da yaz gecelerinin ateş böcekleri gibi; açıla kapana ve en kuytu gölgeliklere, kıvılcım şehrâyinleri götürerek!..

Zamanı sonsuz bir umman sayarlar. Onun üstünde her dil, bir ada, bir kıyı demektir. İşte ben de Türkiyenin nefis kumsalına, bir Türk güzelinin enfes vücudunu yatıracağım. Gelecek yüz yılların tahassürleri, dalgalara dönsün diyorum; ve dalgalar, nasıl köpüklü başlarını, enginlerde bile yukarıya kaldırarak kıyılara koşarlarsa, gelecek gençlerin coşkun iştiyakları, onun ayaklarına kadar kıvrana kıvrana öylece uzansın istiyorum. Uzansın. Ve orada köpük olup erisin. En başta kendi sevgilerim bulunduğu halde!..

Sanatta putperest cüreti, hayatta en dikkatli dindar saygısı. İşte tek benimsediğim düstur! Başka hiç bir şey bilmiyorum dostum!..

Fazıl Ahmet AYKAÇ

Anış!

Ne kadar tatlıydı şöyle bir düşün,
Ne kadar tatlıydı aşk dilimizde.
Bir kanat sesine dönen gülüşün:
Şimdi bir damla yaş mendilimizde.

Şimdi sen bu yerden benden uzaksın,
Gönlüme yakınsın belki diyorum.
Baktığım sularda gülüyor aksin;
Ben seni o kadar benimsiyorum.

Dostları yeniden düşündüğün an,
Hayal; bir örtüdür gözlerine çek.
O zaman belki de sana ufuktan,
Eski bir arkadaş gülümsiyecek..

Hamdi IŞIKLI

Yazan : Adnan GİZ

Evliya Çelebi Viyanada

(Baştarafı 6 ncı sahifede)

Evliya Çelebi Viyananın o zaman dahi meşhur ve mükemmel olan şifa yurtlarını gezerken cazip röportajlar yapan bir modern gazeteci kadar mütecessis, dikkatli, atılgan ve tabii.. biraz da mübalâğacıdır:

«Bu şehrin kenarlarında yedi yerde bimarhane vardır. Ama cümleden mamur İstefani (3) kilisesinin bimarhanesidir ki bizzat kral hasta olsa bu darüşşifaya gelir. Zira Eflâtun, Bokrat, Sokrat ve Batlamyos misillû hekimler hep bundadır. Bu hükemalar arkalarına beyaz sade, başlarına telâtin ve güderiden takke ve ellerine daima eldiven giyerler. Bir ehl-i derdin nabzına yapıştıkları anda elbette derdini bilip ona göre ilâç ederler.»

Şimdi muhterem Evliya Çelebi ile Viyananın Saint-Etienne hastanesinde mühim bir ameliyatta bulunacağız. Yok! telâşa süşmeyin. O en soğuk ve dehşetli sahneleri bile tatlı tatlı anlatmak ve zevkle dinletmek hünerini pek iyi bilir:

«Raba suyu cenginde kralın akrabasından birinin kellesine bir kurşun girip kafası içre kalmış. Bu mecruh kefere ne ölür ne de ilâç pezir olurmuş. Nihayet kral: « — Benim ecdatlarımın hastanelerinde bu kadar kâmil cerrahlar var. Elbette benim akrabama bir devâ etsinler, yoksa cümlesinin tâyinatını keserim.» der. İstefani hastanesi cerrah başısının bu hastaya ameliyat yapacağını duyunca hastaneye giderek carrah başıdan ameliyat esnasında yanında bulunmak müsaadesini aldım. Mecruh kefereyi getirdikleri zaman başı Adana kabağı, burnu Mora patlıcanı gibi şişmişti. Hekim başı hemen cümle kefereleri dışarı kovup odada yalnız bir adamı ile hakir kaldık. Evvelâ mecruha bir fincan katran gibi bir su içirdiler. Hemen kendinden geçti. Hekimin adamı kucağına aldıkta cerrah mecruhun başına diz bağı gibi bir kayış bağladı. Sonra eline keskin bir ustura alıp alın derisini iki kulağına kadar çizdi ve sağ kulağı yanından deriyi kolayca yüzdü. Bir katre kan akmadan kafatası bembeyaz meydana çıktı. Hemen şakak tâbir ettikleri yerden kafayı delip bir demir makine soktu ve makineyi burdukça herifin kafası kalkmıya başlayıp mecruh ol anda bir harekette bulundu. Nihayet kafatası diş diş yine yerlerinden açılıp kelle içinde beyni nümayan oldu. Kellenin içi sulu kan ve sümük gibi bazı ahlat ile memlû olup beyin zarının yanında kırmızı kana bulaşmış bir tüfek kurşunu dururdu. Meğer beş dirhem çakmaklı tüfek kurşunu imiş. Üstat-ı kâmil cerrah bu hakire :

« — Bir ekmek için bu adamın başına neler geldiğini gel bak gör!» dedi. Ağzıma ve burnuma koyun makraması gibi bir örtü koyarak mecruhun yanına varıp kellesi içine nazar ettim. Azameti hüda garip insanın kafası içinde gûya yumurtadan çıkmış bir kuş yavrusu büzülmüş durur. Ama üzerinde bir kalın deriden zarfı yani bir beyaz zarı var.»

Bu esnada doktor Evliya Çelebiyi yoklamak istiyerek: « — Niçin ağzını ve burnunu bu örtü ile kapadın? diye sormuş, Evliya Çelebi de: « — Belki bakarken aksırır, öksürürüm veya nefes alıp verirken herifin kellesi içine üzgâr girmesin diye ağzımı ve burnumu kapadım.» cevabını vermiş bu cevaptan pek memnun kalan doktor:

« — Aferin, sat barekâllah! — demişti — işte sen bu ilme mukayyet olsaydın üstad-ı kâmil cerrah olurdun. Em'anı nazar ile dikkat edip baktığından anladım ki bu dünyada çok şey görmüşsün!»

«Sonra mecruh herifin beyninden bir çifte ile kurşunu alıp bir sarı sünger gibi şey ile kurşunun bu kadar zamandanberi durduğu yerdeki uyuşuk kanları ve sarı sulu ahlatları aldı. Süngeri şarapla yıkayarak yine kafa içini ve beyni etrafını pâkize sildikten sonra hemen acele kafayı yerine koyup tepesinden ve çene altından muhkem kayışlarla sardı ve ondan meydanı muhabbete bir kutu getirdi.»

İsterseniz burada keselim! Doktorluktan anlıyan okuyucularım — şüphesiz zamanı nazarı itibara almak şartile — Evliyanın buraya kadar anlattıklarını her halde normal ve usule uygun bulurlar. Fakat bu andan itibaren ameliyat acayip bir safhaya giriyor. Daha doğrusu Evliya Çelebi o (benzetme) yoliyle gördüklerini acayip bir safhaya döküyor. Oldu olacak devam edelim. O üstad-ı kâmil cerrah meydan-ı muhabbete getirip koyduğu kutudan iri karıncalar çıkarıyor. Bu karıncaları mecruhun kafa derisinin kesik yerlerine koyuyor. Karıncalar deriyi ısırıp birleştirince hemen makasla bellerinden keşiveriyor. Bu suretle kafa derisi dikilmiş oluyor.

Evet! Gaye derinin dikilmesi. Ama bu karıncaların ne olduğunu, daha doğrusu Evliya Çelebinin hangi nesneyi karınca sandığını yine doktorluktan anlıyan okuyucularım tahmin buyururlar. «..Derisi dikildikten sonra merhemler sürüp herif-i mezburu popola (pufla) döşek üzere yatırdılar. Bir bed rayihalı menşur yakıp herif-i mecruhun burnu deliklerine kırk elli yıllık şarap sürdüler. Bir saat olunca gözlerini açıp taam istedikte bademezmesi ve tavuk suyu verdiler. Bu hakir yedi gün bu temaşaya devam ettim. Sekizinci gün herif-i zarif ifakat bulup bimarhane içinde gezinmiye başladı. On beş gün sonra kralın huzuruna çıktı.»

Meşhur şaire Nigâr hanım bir Viyana seyahatinden dönüşte: « Viyanada hiç çirkin yok. Çocuk, kadın, erkek herkes güzel.» demiş. Cenap Şahabettin de Viyananın büyük caddelerinde rasgeleceğiniz kadın ve erkekler size sık sık Nigâr hanımefendinin sözünü hatırlatır. Yarabbi bu şehirde hiç mi çirkin yok? Bahusus kadınlar hepsi seher gibi pembe ve masumiyet kadar beyaz!» diyor.

Evliya Çelebi de asırlarca evvel

(3) Avrupanın en mürtefi mâbedi olan meşhur Saint-Etienne kilisesi.

612

aynı hakikati söylemiş: «Havasının letafetinden cümle halkı kâfurî beyazdır ve mütenasip âzaları kulak memesi gibi gayet yumuşaktır. Kadınların fıstanları kısa ve dar değildir. Cümle etekleri yerde bir arşın sürünüp mevlevî dervişlerinin etekleri gibi boldur. Elvan pabuş giyerler. Ekseriya kuşları süslü ve mücevherlidir. Hikmeti hüda bu diyar nazeninlerinin turunç kadar küçük göğüsleri vardır. Ab u havasının letafetinden sahib-i cemal ve lâtifülitidal, peri yüzlü, güzel görünüşlü hadden efzun güneş misal kızları var kim her cünbüş ve hareketleri, reftar ve güftarları adamı hayran eder.»

Siz onun bazan yaptığı mübalâğalara aldanmayın. Evliya, Viyanayı cidden realist bir görüşle gezmiş ve bu güzel şehri sahiden sevmiştir. Hükümlerindeki şu dürüstlüğe bakın:

«Hemen hüdayı lemyezel düşman şerrinden bu şehri âzade ede. Zira bu şehre bir gayri yâd ayak bassa viran olur. Hemen sühuletle hüda islâma müyesser ede. Bu şehrin herşeyi memduh ve meşhurdur. Amma hekimleri, cerrah, nakkaş, saatçi ve tüfekçilerine, sokaklarının temizliğine, hâkimlerinin zapt u rabtlarına, alışverişte, mizan ve terazide hata etmeyip doğruluklarına ve adaletlerine, reaya ve beraya asude hal olup zulmetmediklerine mahbup ve mahbubesinin nezafet ve zarafetine, cümle halkının herkes ile hüsnü ülfet ederek, garip dost olup dilnüvazlıklarına sad barekâllah aşk olsun kim İslâm diyarında böyle emn ve âman ve adil ve adalet yoktur.»

Garp'ın Şark'ı daima fena gördüğü ve Şark'ın Garp'a ait herşeyi nefretle reddettiği bir devirde samimî bir müslümanın bu derece bitaraf ve dürüst konuşması cidden yüksek bir insanlık nümunesidir.

Evliya Çelebi bize zevk ve gurur veriyor.

Hasan Adnan GİZ

«ÇINARALTI» nda:

Meçhul Filozofla Başbaşa...

Yazan: ÇÖMEZ

Dün, (Çınaraltı) nda meçhul filozofla konuştum. Bu meçhul filozof, Ziya Gökalp'ın (Küçük mecmua) sındaki meçhul filozof değildir. Onun çömezlerindendir. Bizim meçhul filozofa âlim, denemez. Hiç bir mektepten mezun olmadığı, ve Avrupaya hiç gitmediği için cahildir bile denebilir. Fakat senelerce inziva içinde geçen hayatında uzun bir mürakabeyle olgunlaşmış, fikirlerini kendisine mahsus felsefî bir sisteme bağlamıştır. Onunla konuşmak bana zevk verir. Bir çok meseleler hakkında ne düşündüğünü sorarım. Fikirlerini hiç kimseden, hiç bir şey beklemediği için açık ve riyasız söyler. Çok defa onun düşünceleri bana ilham verir. Uzak yıldızdan gelen ışıklar gibi bir karanlığı aydınlattığını sezerim.

Geçen gün, ona:

— Filozof kime derler? Âlim olmıyan bir adam filozof olabilir mi?

Diye sordum.

— Filozof bir tefekkür sistemine sahip olana denir, dedi. Bilgisini bir araya toplıyarak ondan bir tefekkür sistemi çıkarabilmek için bir sanatkâr mizacına sahip olmak lâzımdır. Nasıl, tahassüslerini bir manzume şekline sokabilen adama şair denirse, tefekkürlerini bir sisteme sokabilen adama da filozof derler. Şairlik, te olduğu gibi, bu da bir mizaç meselesidir. Muhayyilesi pek gegniş, pek hassas adamlar vardır ki hayatlarında bir tek mısra bile söyliyememişlerdir. Hayallerini, hislerini bir manzume halinde tertip edebilmek istidadından mahrumdurlar. Bir çok malûmatlı adamlar da fikirlerini bir sistem halinde toplıyamazlar. Bilgileri bütün tenakuz ve tezatlarile kafalarının içinde parça parça durur. Şaire, his ve hayalinin sentezini yapan bir filozof demek caiz olduğu gibi, filozofa da fikirlerinin sentezini yapan bir şair demek doğru olur. Onun için filozofun, bir sanatkâr mizacına sahip olması lâzımdır, dedim. Fakat şunu unutmamalı ki, his ve hayal unsurundan mahrum şiirin bir sanat kıymeti olmadığı gibi, bilgiden mahrum bir tefekkür sisteminin de felsefî bir değeri yoktur.

— Peki, dedim, eski devirlerde bizde bu kadar şair yetiştiği halde, neden filozof yetişmemiş?

— Kim diyor? Eski devirdeki bütün mutasavvıflar birer filozoftur. Tasavvuf edebiyatı baştanbaşa tefelsüften başka nedir? Menakip kitapları ve hamselerin bir kısmı felsefî eserlerdir. Tarikat sahipleri, şeyhler birer filozoftur. O devirlerde bu türlü adamlar çok hürmet ve rağbet görürlerdi. Yakın zamanlara kadar bunlar aramızda eksik değildi. Meşrutiyette Şehzadebaşında bir Terlikçi Salih efendi vardı. O zamanın münevverlerinden bir çoğu, hattâ bazı devlet adamları bile onun dükkânına gider, felsefî vaizlerini dinlerlerdi. Hürriyet ve İtilâf fırkasını kuran merhum miralay Sadık bey de bir filozoftu. Yalnız bu zatlar, ilmî hakikati, dinî hakikat saydıkları için felsefelerini bunun üzerine kuruyorlardı. Bunun için kendilerine bugünkü mânada filozof yerine mürşit, şeyh, mutasavvıf deniyordu.

— Niçin bugünkü anlayışımıza göre müspet ilimlere dayanan yeni filozoflar çıkmıyor?

— Çünkü biz, müspet ilimlere hâlâ inanmış değiliz. Tereddüt ve taklit devrini aşamadık, aşmış olsaydık, hayatımıza ait meselelerde Avrupadan hazır hükümler alacağımıza metot alır, kendi müşküllerimizi kendimiz halletmiye başlardık. Cemiyetimizin bugün geçirdiği buhran işte budur!

Çömez

HİKÂYE

Kitap

Bir pazar günü öğleden sonraydı. Havanın boşluğu bir türlü yağamıyan yağmurun gerginliği ile dolu.

Rıdvan küçücük apartmanında tek başına oturuyor. Yarım günlük vaktini mümkün olduğu kadar iyi ve hoş geçirmek için kafasını yormakla meşgul.

Uzun boylu düşündüğü halde karar veremiyordu bir türlü. Sıkıldığı zamanlarda yaptığı gibi kalkıp kütüphanesine yaklaştı. Bu evde en çok sevdiği köşe orasıydı zaten. Kendisine dünyayı bile unutturan en tatlı saatleri; orada kitaplarına gömüldüğü sırada yaşamıştı.

Bir kaç gündür hassas delikanlı, etrafında garip bir yenilik, tuhaf bir yadırgama sezer gibi oluyordu. Şakaklarında uğuldıyan,sinirlerinde kıvranan bu değişikliği, kendi kendine bir türlü izah edemiyordu.

Senelerdenberi, adım adım, basamak basamak, aşılan uzun hayat yolunu hayalinde canlandıran sevgili kitaplar[illegible] şuracıkta, intizamla dizil[illegible]rdu. Delikanlı tam bir [illegible] içindeydi. Birinin yerine diğerini alacak olsa, haksızlık yapacakmış gibi oluyordu. İşi tesadüfe bırakmıya karar verdi.

Gözlerini kapamış, elini kütüphaneye doğru uzatıyordu. Parmaklarının ucuna geleni tutup çekti. Gözlerini açtığı zaman, bunun mektepteyken okuduğu lisan kitabı olduğunu gördü. Kapağını yumuşak hareketlerle okşarken, canlı bir şeye temas ediyormuş gibi içi ürperiyordu.

Her sayfası ayrı ayrı ezberindeydi hâlâ. Lise son sınıfta okuduğu günleri hatırlıyordu. Muallimin, ısrarla üzerinde durduğu yadımcı fiiller aklına geldi. Kız ve erkek arkadaşlarını tekrar görür gibi oluyodu.

Ruhumun derinliklerinde uçsuz bucaksız bir boşluk hissetmiye başlamıştı. Nerde talebelik günlerinin çılgın hamle ihtiyacı? Nerde bugünkü münzevi genç?..

Küçük bir apartmanın sessiz ve loş çerçevesinde, tek başına yaşıyan, bir çokları gibi gelişi güzel bir memur mu olacaktı o?..

Yazı masasının başına oturmuştu. Kısık bakışlarında yakın mazinin en güzel hâtıraları canlanırken, elindeki kitaptan teselli arar gibi, asabî parmaklarla sayfaları karıştırıyordu.

Bitirmelerde; Fransızcadan imtihana girdiği günü hatırlıyordu. Bu lisanı onun kadar iyi bilen yoktu. Sınıfın birincisiydi.

Hayatta, bunun bir işe yarıyacağını ümit etmekle ne kadar yanıldığını ancak şimdi anlıyordu.

Şu son imtihan günü Neclâ ondan lisan kitabını istemişti. O kitap, bu kitaptı işte.

Rıdvan, genç kız suallere cevap veremediği için kendisinden kopya istiyor zannetmişti. Derhal sorulan bahsin tercümesini yaparak, kitabı gizlice Neclâya verivermişti.

Neclâ onun çok hoşuna giden bir kızdı. Ancak, genç kıza, samimî hislerini itiraf edememişti.

Neclâ zengindi. Rıdvan ise tahsil için taşradan gelmiş fakir bir gençti. Ama sınıfın birincisiydi.

Fırsat buldukça temiz bir ifadeyle Neclâya tebessüm ediyordu. Genç kız da onu cevapsız bırakmıyordu. Ancak bunun ne kıymeti vardı. O, aynı şekilde başkalarına da tebessüm etmiyor muydu?

Şimdi bu noktayı hatırlarken, o zamanlar lüzumundan fazla düşündüğü aklına geliyordu. Halbuki gönül işlerinde fazla düşünmiye gelmezdi.

Mektebin son günlerinde, Neclâ ile açık ve ağırbaşlı bir konuşma yapmıya karar vermişti.

Halbuki genç kız Fransızca imtihanında, ondan kopya istemişti. Sırf bunun için Rıdvan o aralık genç kıza karşı duyduğu hisleri itiraf edememişti. Onun zaafını istismar etmiş olmaktan korkuyordu. Kendisine kopya verdiyse, ona âşık olmak hakkını da kazanmamıştı ya?..

Ah çocukluk...

Böylece lise bitmişti. Daha sonra üniversiteden ne geniş ümitlerle mezun olmuştu.

Hayalle hakikatın çarpışmasında, bütün ümitleri teker teker yıkılmış, günün birinde ikinci sınıf bir memur olup çıkmıştı.

Bakışlarını indirip, kitaba daldı. Sayfaları çevirip, imtihanda soruları bahsi aradı. Buldu. Neclânın kopya etmesi için yazdığı tercümeyi okumıya başladı. Sonuna geldiği zaman, hemen oracıkta, sayfanın dibinde, yabancı bir yazı gözüne çarptı. Kalbi bütün göğsünde çırpınmıya başlamıştı sanki. Bakışları bulanıyordu. Bir an okumadan satırları süzdü. Yavaş yavaş kendine gelir gibi oluyordu. Kelimeleri heceledi : «Her zamanki gibi, maksadımı anlıyamadın yine. Ben senden kopya istemedim. Bir kaç gün sonra ayrılmak üzere olduğumuzu söylemek istiyordum. Seni sevdiğimi farkedemiyorsun bir türlü. Elveda!»

Rıdvan; şu birkaç satırı, yirminci defadır okuyordu belki. Kendine karşı, kadere karşı, herşeye karşı isyan etmek ihtiyacı ile kıvranıyordu. Aradan on sene geçmişti. Buna rağmen yine şu anda, Neclâ sınıfa girdiği zaman duyduğu heyecanın aynını duyuyordu.

Onun da buralarda, bu şehirde, hattâ bu taraflarda bir yerde olduğunu seziyordu, hissediyordu.

Kitabı masanın üzerine bırakıp kalktı. Tesadüfün meçhul elinden tutup, o nereye sürüklerse, oraya gidecekti. İnsiyakı kendisini aldatmıyacaktı. Buna emindi.

Saatlerce gelişi güzel dolaştı. Bir aralık sinemaya giren kalabalığın arasında, ona benzer birini görür gibi olmuştu. Hava kararıncıya kadar, avâre adımlarla kaldırımları aşındırdı. Geç vakit eve dönerken, hâlâ o garip his damarlarında dolaşıyordu. Neclâ muhakkak bu taraflarda bir yerdeydi. İnsan bu kadar kuvvetle hissedince mümkün değil yanılmazdı.

Sokağın başına geldiği zaman, oturduğu apartmana bir kadınla bir erkeğin girmekte olduğunu gördü.

Kalbi acı acı sızlamıya başlamıştı. Yüzünü görmediği halde anlamıştı. Bu genç kadın Neclâ idi.

Deli gibi koşmıya başladı. Onlar biinci kata çıkmışlardı bile. Neşeyle konuşuyorlar, kahahalarla gülüyorlardı. Bu sesi Rıdvan çok iyi hatırlıyordu. Demek yanılmamıştı.

Beyaz Selvi

Halide Nusret **ZORLUTUNA**

TEFRİKA : 6

Ellerini uzattı; belki kadının ellerini tutacaktı. Fakat o, birdenbire geri çekildi. Benzi solmuştu; bakışları iyice uzaklaşmış olan sandalın arkasından engine kaymıştı:

— Bunlar çok uzaklaştılar Dündar, dedi, Karadenize inanılır mı?... Ya bir fırtına çıkarsa?... Hem de bak ufukta kara kara bulutlar uçuşuyor... Aman bu çocuklar, bu erkek çocuklar! Hepiniz de bir örneksiniz Dündar: Hepiniz de düşüncesiz, ihtiyatsız mahlûklarsınız.

— Nadide, senden bir şey rica edeceğim.

— Kuzum, bana ismimle hitap etme!

— Peki bayanım.

— Çocuk!... Neden abla demiyorsun?

— Çünkü diyemiyorum.

— Deli!

— Belki de.

— Belki değil, muhakkak.

— Evet, mukakkak ki şuuruma sahip değilim... Sarhoşum, deliyim... Kendimde değilim... Daha bir diyeceğin var mı?... Şimdi beni dinle: Biliyorsun ki sana ilk rasladığım akşamdan sonra koskoca on gün içinde bana yalnız iki defacık göründün!

— Bu, üçüncü.

— Yalnız iki defacık ve çocuklarınla beraber.

— Elbette.

— Bu yaptığın zulümdür.

— Dündar akıllıca konuş! Kulaklarını çekerim!

İlk şaşkınlığın heyecanını geçirdikten sonra genç kadın, tabiiliğini ve tabiîlikten gelen büyük kuvveti tekrar bulmuştu. Dudaklarında çocuğile şakalaşan bir annenin temiz gülüşü vardı:

— Sen eskiden de yaramaz olmuşsun, Dündar.

— Fakat sen eskisi gibi şefkatli, merhametli değilsin. Sen hiç eski si gibi değilsin, Nadide. Eskiden beni severdin.

— Ben seni her zaman severim çocuğum.

— Öyleyse bana söz ver: Senden istiyeceğim şeyi yapacaksın?

Bir mermer parçası gibi bembeyaz alnının üstünde kumral kaşlar çatıldı:

— Yoo! Ben ezbere söz veremem.

— Peki, dinle: Bu gece yanına çocuklarını almadan buraya gel. Beş dakikacık olsun seninle başbaşa kalayım. Bu beş dakika sensiz geçecek günlerimin tesellisi olacak...

Kadın, tereddüt etmeden ve sertçe cevap verdi:

— Çocukları bırakıp yalnız mı çıkayım?... Hayır, bu mümkün değildir, Dündar.

Sonra, bu teklifin ağırlığını gönlünde bir hakaret acısı gibi duyarak hınçla tekrarladı:

— Elbette mümkün değildir! Hem bu, delice bir fikir!...

Ve kıyıya epeyce yaklaşmış olan sandala küçük kırmızı şemsiyesini sallamıya başladı:

— Ah yaramazlar ah...

— Son sözünüz bu mu bayan?

— Evet.

— Çocuklarla beraber çıkınız.

— Hayır. Çocuklarla beraber de çıkmıyacağım.

— Ben Demir'i kandıracağım.

— Çıkmıyacağım.

— Çıkacaksınız! Ve eğer çıkmazsanız, hiç tahmin ve tasavvur edemiyeceğiniz şekilde pişman olacaksınız. Anladınız mı?...

Dündarın yüzünde yine o canavar gözler ve Nadidenin kanında o dondurucu ürperti!...

Zavallı kadın, cevap verecek vakit bulamadan, çocuğunun sesini duydu:

— Annem, seni çok beklettik mi?

— Hayır canım, hayır yavrum.. Çok değil... Fakat artık hemen eve dönmeliyiz. Biliyorsun ki...

Sözünü tamamlamadı, «biliyorsun ki yarın yolcuyuz.» demiye korktu.

— Arkası var —

Olduğu yerde dimdik duruyordu.

Onun için hayat birdenbire bütün mânasını kaybeder gibi olmuştu Kendisine hayretle bakan kapıcıya, biraz evvel yukarı çıkan kadınla erkeğin kim olduğunu sordu.

«Sizin dairenizin üstündekini tuttular. Yeni evliymişler. İyi kimselere benziyorlar. Allah mesut etsin..»

Rıdvanın içinde bir damar kopmuştu sanki. Bir çatlaktan sızar gibi, kalbinin üzerine ılık bir şeylerin damla damla aktığını hissediyordu. Göz yaşı mıydı bunlar yoksa?

Kafasında, fikirlerle hatıralar çarpışmıya başlamıştı. Odasına çıktığının farkında bile değildi. Hizmetçi yemeği hazırlamış gitmişti. Çalışma odasına girdi. Lisan kitabı, orada, masanın üzerinde duruyordu.

Şu dünya ne biçim şey!...

Aynı sayfayı açıp, Neclânın iki satırını bir kere daha okudu. Yukarki katta yumuşak bir kadın sesinin söylediği şarkı kulaklarına kadar geliyordu. Ve bu kitabın üzerinde, bu şarkıyı söyliyen kadının on sene evvel yazdığı iki satır vardı.

Yukarki kattan gelen şarkı yavaş yavaş hafifledi, söndü, kayboldu.

Rıdvan kitabı kapamış, kapağını okşıyarak eski yerine koyuyordu.

İçine her gün kendimizden bir parça gömdüğümüz karanlık mezara yeni bir şey daha bırakmış gibiydi.

Bu mezara mazi diyorlar!...

Adnan Tahir